

CLASICI AI LITERATURII UNIVERSALE

ALEXANDRE DUMAS-FIUL

Dama cu camelii

Traducere și note de
SABINA DRĂGOI

Prefață de
LILIANA ANGHEL

CORINT

PREFAȚĂ

Destinul literar al lui Alexandre Dumas-fiul este în mod neîndoios legat de apariția, în 1848, a romanului său, *Dama cu camelii*. Această operă autobiografică i-a adus scriitorului recunoașterea valorii și chiar gloria, atât sub forma romanului, cât și sub forma dramei, jucată cu un succes răsunător în 1852.

Romanul este cunoscut și publicului de astăzi, valoarea lui trecând proba timpului. Cărui fapt se datorează oare această apreciere a posterității? Cu siguranță, sincerității profunde a autorului, realismului în descrierea societății epocii și lucidității cu care este zugrăvită o mare pasiune, într-un stil sobru, care prefigurează marile romane ale secolului XX.

Puțini sunt însă cititorii de astăzi care știu că Alexandre Dumas-fiul a fost mai cu seamă cunoscut și apreciat ca autor dramatic de publicul din vremea sa, scriind și punând în scenă piese de teatru care înfățișau moravurile din acea epocă. În romanele și piesele din tinerețe el nu intenționa să ilustreze în mod direct anumite teze de morală, ci să trezească în contemporanii săi compasiunea față de victimele dragostei și ale unei structuri sociale nedrepte și prost organizate. În această categorie se înscriu dramele romantice *Dama cu camelii* și *Diane de Lys*, în care se regăsesc totuși și trăsături realiste.

Dumas-fiul a încercat de nenumărate ori să-i reabiliteze pe cei decăzuți, să găsească o justificare slăbiciunilor și păcatelor lor. Gândirea sa a evoluat odată cu trecerea timpului, cristalizându-se în teoria *teatrului util*, pe care a ilustrat-o în mod magistral în dramele sale. El considera că teatrul trebuie pus în slujba marilor reforme sociale și a speranțelor sufletești, chiar cu riscul de a tulbura liniștea celor care, închistați în prejudecăți, înconjurați de legi strâmbe sau imperfecte, se cred oamenii cei mai cinstiți din lume. Piese precum *Lumea curtezanelor*, *Ideile doamnei Aubray* stau mărturie acestei preocupări constante a dramaturgului pentru chestiuni de morală.

În viziunea sa, *teatrul util* nu însemna numai denunțarea viciilor, ci și încercarea de a le înlătura. De-a lungul carierei sale de scriitor, Alexandre Dumas-fiul s-a străduit să descopere cauzele sociale ale decăderii moravurilor și să impună adoptarea unor reforme viabile pentru sprijinirea și îndreptarea oamenilor năpăstuiți sau decăzuți.

În acest sens, el a publicat în 1880 *Problema divorțului*, un volum ce militează în favoarea legii divorțului (care va fi votată în 1884), iar în 1883 a scris eseu *Stabilirea paternității*, care pledează pentru adoptarea unei legi privind stabilirea paternității (lucru ce se va realiza abia în 1912).

Ca romancier și dramaturg, Alexandre Dumas-fiul credea cu tărie în puterea regeneratoare a dragostei și în dreptul ei de a se afirma, trecând peste barierele impuse de convențiile sociale.

Putem spune că prin temperamentul său, cât și prin situația sa socială nelegitimă, Alexandre Dumas-fiul a fost sortit să devină creator de literatură de moravuri, înfățișând societatea burgheză pariziană din secolul al XIX-lea. S-a născut la 27 iulie 1824, ca fiu natural al bine-cunoscutului scriitor Alexandre Dumas și al unei modeste croitorese, Catherine Labay. Încă din copilărie, Dumas-fiul era înzestrat cu un ascuțit spirit de observație, având o evidentă înclinație spre singurătate și meditare. Caracterul lui a fost în mod cert influențat de situația sa civilă neclară, deoarece tatăl său nu l-a recunoscut oficial decât în 1831, pe când avea șapte ani; copilul a fost apoi luat de lângă mama sa, considerată prea simplă pentru a-l putea educa, și înscris în școli particulare, unde a fost nevoit să suporte atitudinea ostilă a colegilor săi.

Simțindu-se disprețuit pentru condiția sa de bastard și de copil sărac, micul Dumas și-a făurit o părere proprie despre situația fiului natural și a tinerelor mame amăgite și apoi părăsite de bărbați cinici și iresponsabili. Aceste probleme îl vor preocupa toată viața și le va aborda de nenumărate ori în romanele sale.

Nutrea o dragoste și un respect adânc pentru mama sa, umila croitoreasă părăsită de tatăl lui. În schimb, relațiile cu părintele său, marele Dumas, nu au fost întotdeauna calde și armonioase. De abia la vârsta de 18 ani tânărul a intrat în familia tatălui, și sub influența acestuia a pătruns în cercurile mondene și demimondene, ducând o viață ușuratică. Astfel a cunoscut-o în 1844 pe Marie Duplessis,

viitoarea eroină a romanului și a dramei *Dama cu camelii*. Această descoperire a iubirii i-a adus lui Dumas-fiul, pentru câțva timp, stabilitatea emoțională de care avea atâta nevoie.

Din nefericire, femeia iubită era o curtezană, foarte frumoasă, foarte căutată. La început, ea l-a respins, socotindu-se un obiect de lux, prea scump pentru el; apoi l-a acceptat ca un *amant de cœur*, dându-și seama de sinceritatea iubirii lui pentru ea. Povestea lor de dragoste nu a durat însă decât un an, până în vara anului 1845. S-au despărțit din cauza neînțelegerilor care au apărut curând între ei: felul ei de viață, frivol, capricios, lipsit de cumpătare, obiceiul de a cheltui mii de franci pe an, de care nu dispunea decât prin „generozitatea” protectorilor ei, au atras nemulțumirea și gelozia tânărului său amant.

Totuși, pornirile generoase nu-i lipseau tânărului Dumas: dragostea pe care i-o purta mamei sale îi inspira milă pentru toate femeile pe nedrept părăsite sau excluse din societate. El nu le considera vinovate, ci mai degrabă victime ale cinismului și mentalității burgheze conservatoare. Arătând deopotrivă simpatie și milă pentru nefericirea lor, se bucură de recunoștința acestor biete femei decăzute. Compasiunea și înțelegerea de care a dat dovadă i-au atras, cu siguranță, dragostea Mariei Duplessis. Când în sfârșit, s-a hotărât să rupă legătura cu ea, pe 30 august 1845, Dumas-fiul i-a trimis următoarea scrisoare, al cărei text lapidar rezumă toată amărăciunea și resemnarea sa lucidă : „*Dragă Marie, nu sunt nici destul de bogat ca să te iubesc așa cum aș dori, nici destul de sărac ca să fiu iubit așa cum ai dori tu. Să uităm deci amândoi — tu un nume care îți este poate aproape indiferent — iar eu o fericire care îmi devine imposibilă. E inutil să-ți spun cât sunt de trist, pentru că tu știi bine cât te iubesc. Adio, deci. Ai prea mult suflet ca să nu înțelegi cauza scrisorii mele și prea multă inteligență ca să nu mă ierți. Mii de amintiri. A.D.*”¹

În 1846, cei doi Dumas, tatăl și fiul, au făcut o lungă călătorie în Spania și în Algeria, întorcându-se în Franța doar în iarna anului 1847. Abia atunci a aflat Dumas-fiul despre moartea Mariei Duplessis, care survenise pe 3 februarie 1847, după o îndelungată și chinuitoare agonie. Surprinzător este faptul că, între timp,

¹ Cf. André Maurois, *Cei trei Dumas*, vol. I, București, Biblioteca pentru toți, 1982, p. 233

frumoasa curtezană se căsătorise civil în Anglia, în februarie 1846 în comitatul Middlessex, cu unul din mai vechii săi admiratori, viconte de Edouard de Perrégaux. Căsătoria nu a fost declarată valabilă în Franța, deoarece nu a fost omologată de consulul francez general de la Londra.

De altfel, întorși în Franța, de comun acord, cei doi soți și-au văzut fiecare de viața lor.

Această căsătorie nu poate fi deci explicată decât ca unul din ultimele capricii ale Mariei Duplessis, care, suferind de o tuberculoză galopantă, știa că avea să moară în curând. Prin căsătorie, aceasta dobânda dreptul să afișeze pe portierele trăsorii inscripții heraldice și să se autodenumească „doamna contesă du Plessis”.

Viața și moartea Mariei Duplessis au avut un rol esențial în evoluția morală a lui Alexandre Dumas-fiul. Ca toți romanticii, el exaltase drepturile inimii și întâietatea pasiunii. La douăzeci de ani, avusese câteva aventuri, apoi cunoscuse dragostea, gelozia, remușcărilor. Exemplul propriei sale mame îi arătase consecințele dure-roase ale unei legături trecătoare; iar exemplul Mariei îi întărise concluzia că frivolitatea, risipa, plăcerile trupești se plătesc adesea cu propria viață.

În mai 1847, făcând o plimbare la Saint Germain, Alexandre Dumas-fiul, năpădit de amintirea Mariei, s-a instalat la hotelul *Cahul-Alb* și a început să scrie un roman inspirat din relația lor: *Dama cu camelii*.

Încă de la începutul secolului al XIX-lea, apăruseră opere literare care poetizau iubirea: Victor Hugo, George Sand, Alfred de Musset și chiar Balzac publicaseră povestiri romanțate ale legăturilor lor de dragoste.

Putem spune că Dumas-fiul a urmat modelul înaintașilor săi: se știe că în viața reală, el a renunțat repede să mai speră că o va putea schimba pe iubita sa frivolă. În schimb, în roman, ca un adevărat scriitor romantic, el o înalță deasupra condiției sale de curtezană, o face să se retragă din viața de lux și desfrâu, o purifică prin dragoste, prin sacrificiu și prin moarte.

În roman, eroina se numește Marguerite Gautier. Ea este o tânără de douăzeci de ani, o prostituată de lux, celebră pentru frumusețea, inteligența și eleganța ei. Trăind înconjurată de cei mai

străluciți bărbați ai Parisului, ea are inspirația de a-și cultiva și spiritul. Este sensibilă la literatură, la muzică și artă. Autorul evocă în roman scena întâlnirii lui cu frumoasa Marguerite Gautier, la teatrul Variétés, însoțită de bătrânul duce (în realitate contele de Stackelberg) și de o prietenă a acesteia, mijlocitoarea Prudence Duvernoy (pe numele său real, Clémence Prat).

Încă din primele rânduri ale romanului, cititorul află că va descoperi o poveste adevărată, trăită, ale cărei personaje, cu excepția eroinei, sunt toate încă în viață. Pentru a-și întări această afirmație, naratorul invocă posibilitatea de a culege mărturiile din partea celor care au asistat la cele mai multe din întâmplările povestite, iar pentru a-l convinge pe cititor de autenticitatea faptelor prezentate în roman, va recurge la un procedeu bine cunoscut în literatura franceză a epocii, acela al naratorului-martor, sau confident.

Așadar, Alexandre Dumas-fiul nu-și dezvăluie propria identitate în roman decât sub numele, de altfel transparent, de Armand Duval, iar responsabilitatea narațiunii cade în seama unui prieten și confident al acestuia. Naratorul-confident, prezent la licitația unde se vindeau mobilele și obiectele care aparținuseră Margueritei Gautier, cumpără romanul *Manon Lescaut* de abatele Prévost, în care se află o dedicație, semnată Armand Duval. Încercând să descopere sensul celor câteva cuvinte scrise de mână „*Manon, Marguerite, Smerenie*”, naratorul expune o lungă meditație cu accente moralizatoare, asupra condiției umane și în special a femeii pierdute. Convingerea sa este că: „femeii pe care educația a învățat-o ce înseamnă binele, Dumnezeu îi deschide aproape întotdeauna două căi care o întorc la el: acestea sunt durerea și dragostea”. Astfel, nu trebuie să disprețuim femeia care nu este nici mamă, nici soră, nici fiică, nici soție, ci să arătăm indulgență „față de cei pe care dorințele pământești i-au pierdut”.

Naratorul-confident, în spatele căruia se ascunde, de bună seamă, autorul, istorisește apoi cum l-a cunoscut pe Armand Duval și a reușit să-i afle povestea. În ciuda faptului că, încă de la început, cititorul știe că eroina a murit, el nu se plictisește, deoarece naratorul reușește să-i mențină treaz interesul, prin amestecul vivace de descriere, dialog și analiză și prin introducerea unui al doilea narator, în persoana lui Armand Duval.

Acesta ne dezvăluie treptat motivațiile complexe ale acțiunii fiecărui personaj, sugerând totodată dualitatea femeii iubite, care este când veselă, când tristă, când candidă, când desfrânată, înconjurată de foarte mulți oameni și totuși foarte singură. În final, aceasta va renunța la viața sa amețitoare, atingând măreția prin simplitate și ilustrând tema prostituției reabilitate prin iubire.

Dincolo de câteva elemente aparținând biografiei reale a modelului eroinei, cititorul descoperă o scriere profundă și entuziastă, cu o structură romanescă bine definită. Autorul a trăit intens emoțiile și sentimentele pe care i le împrumută personajului Armand Duval; astfel, aflăm cum dragostea celor doi tineri se transformă în pasiune și cum în fiecare dintre ei se dă o crâncenă luptă interioară: modul de viață luxos și frivol al Margueritei duce la gelozia iubitului, la neînțelegeri, la suferințe provocate de reproșuri, cât și la chinuitoare lipsuri materiale... Marguerite Gautier seamănă, într-o oarecare măsură, cu eroina romanului *Manon Lescaut*, întruchipând ca și aceasta chipul femeii fatale, prin farmecul ei irezistibil. Și totuși, ea nu este numai o curtezană venală, dezvăluindu-se treptat ca o ființă gingașă, cultivată, profund însingurată, conștientă că toți admiratorii săi nu o iubesc pe ea, ci caută doar plăcerea egoistă pe care le-o poate dăruia.

Societatea franceză din secolul al XIX-lea, destul de libertină, accepta cu ușurință ca un bărbat să întrețină una sau mai multe femei, cu riscul de a se ruina pentru ele, dar nu admitea ca acesta să se îndrăgostească de o demimondenă și să o ia de soție. Armand Duval se îndrăgostește totuși de cea mai „scumpă” și mai exigentă dintre curtezane, Marguerite Gautier. Spre deosebire însă de cavalierul Des Grieux, amant chinuit de dragostea pentru curtezana Manon Lescaut, Armand Duval iubește o femeie gata să-și sacrifice modul de viață și bunăstarea materială pentru împlinirea prin dragoste.

În acest punct, planul realității și cel al ficțiunii se despart: se știe că în viața reală Marie Duplessis și-a continuat existența dezordonată, ce a dus-o curând la moarte, în timp ce în roman Marguerite Gautier este dornică să devină o femeie virtuoaasă, devotată singurului bărbat care o consideră demnă de el.

În planul ficțiunii, cei doi îndrăgostiți părăsesc vârtoarea de plăceri a Parisului, se instalează împreună la țară, unde, în mijlocul naturii regeneratoare, își trăiesc cele mai frumoase clipe ale unei iubiri purificate.

Planul ficțiunii se depărtează tot mai mult de planul realității: în roman, tatăl lui Armand intervine în relația celor doi tineri, nepuținând accepta ca fiul său să-și rateze viața și să-și distrugă reputația din pricina unei femei de moravuri ușoare. Doar spre sfârșitul romanului aflăm motivul pentru care Marguerite l-a părăsit pe Armand, dându-i prilejul s-o disprețuiască și chiar s-o urască.

Din jurnalul scris de Marguerite în apropierea morții, aflăm că bătrânul domn Duval a implorat-o să-l părăsească pe Armand, să-și sacrifice dragostea pentru a păstra neatinsă onoarea familiei Duval, și pentru a realiza fericirea prin căsătorie a castei surori a lui Armand.

În acest punct, Marguerite Gautier apare ca o „floare a răului” cu suflet de înger, sfâșiată între bine și rău, între aspirația sa către puritate, generozitate, cinste, și condiția sa de femeie de moravuri ușoare.

În ochii lui Armand, ea cedează slăbiciunii pentru viața de desfrâu, dar în realitate, ea își jertfește propria fericire în fața valorilor moralei burgheze: onoare, bani, familie.

Romanul *Dama cu camelii* este expresia ideilor romantice ale lui Alexandre Dumas-fiul, dar în același timp este o reprezentare realistă a moravurilor burgheze, cu perspectiva îndreptării lor, atât prin puterea de regenerare a iubirii, prin considerații profunde asupra sufletului omenesc, cât și prin îndemnuri la compasiune, înțelegere, spirit tolerant și măsuri sociale pentru îndepărtarea corupției și a răului.

În Panteonul marilor figuri de curtezane ale literaturii franceze, alături de Manon Lescaut, Marion Delorme, Esther Gobseck, femei decăzute, dar cu suflet nobil, pe care creatorii lor le reabilitează, purificându-le prin iubire, se poate număra și Marguerite Gautier, frumoasa *Damă cu camelii*.

Liliana Anghel

— Biata fată! îmi spuneam în timp ce mă întorceam acasă, trebuie că a avut parte de o moarte tare tristă, căci, într-o lume ca a ei, nu ai prieteni decât cu condiția să fii sănătos. Și, fără să vreau, soarta Margueritei Gautier mă înduioșa.

Lucrul acesta ar putea să li se pară multora ridicol, dar eu am o înțelegere fără margini pentru curtezanee și nici măcar nu-mi mai dau osteneala să-mi justific această înțelegere.

Într-o zi, pe când mergeam să-mi iau un pașaport de la prefectură, am văzut pe una din străzile laterale doi jandarmi care duceau cu ei o fată. Nu știu ce făcuse acea fată, tot ceea ce pot spune e că plângea cu lacrimi fierbinți, în timp ce strângea în brațe un prunc de câteva luni, de care arestarea ei o despărțea.

Din ziua aceea, n-am mai putut disprețui o femeie la prima vedere.

II

VÂNZAREA ERA FIXATĂ PE 16 ale lunii.

Fusese lăsată o zi de pauză între vizite și vânzare pentru a le permite tapițerilor să desfacă draperiile, perdelele etc.

La vremea aceea, mă întorceam dintr-o călătorie. Era destul de firesc ca vestea morții Margueritei să nu-mi fi fost adusă la cunoștință ca una dintre acele noutăți importante pe care prietenii i le împărtășesc întotdeauna aceluia care se întoarce în capitala noutăților.

Marguerite era frumoasă, dar pe cât de mult zgomot face viața extravagantă a acestor femei, pe atât de puțin face moartea lor. Sunt ca acei sori care apun așa cum au răsărit, fără strălucire. Atunci când mor tinere, toți amanții află de moartea lor în același timp, căci la Paris mai toți amanții unei curtezanee cunoscute se află în relații foarte apropiate. Schimbă între ei câteva amintiri despre ea, și viața unora și a altora continuă fără ca acest incident să o tulbure măcar cu o lacrimă.

În zilele noastre, când ai douăzeci și cinci de ani, lacrimile sunt un lucru atât de prețios, încât nu i le poți dărui primei venite. Abia dacă sunt plânși părinții, și asta în funcție de prețul pe care îl plătesc pentru a fi plânși.

Cât despre mine, deși monograma mea nu se găsea pe nici una dintre trusele de toaletă ale Margueritei, acea indulgență instinctivă, acea mila naturală pe care v-o mărturiseam adineauri mă făceau să mă gândesc la moartea ei mai mult poate decât ar fi meritat.

Îmi aminteam că o întâlnisem pe Marguerite foarte des pe Champs-Élysées, unde venea negreșit în fiecare zi, într-un mic cupeu albastru tras de doi murgi splendizi, și remarcasem atunci la ea o distincție puțin obișnuită la suratele ei, distincție care-i puneă și mai mult în valoare frumusețea cu adevărat excepțională.

Aceste nefericite fapte, atunci când ies în lume, sunt întotdeauna însoțite de te miri cine.

Cum nici un bărbat nu consimte să-și afișeze public dragostea nocturnă pe care le-o poartă, și cum acestor femei le e groază de singurătate, le iau cu ele fie pe cele care, mai puțin norocoase, nu au trăsură, fie pe vreuna dintre acele bătrâne elegante a căror eleganță nu e motivată de nimic, și cărora li te poți adresa fără teamă, atunci când vrei să afli vreun amănunt oarecare despre femeia pe care o însoțesc.

Cu Marguerite nu se întâmpla așa. Ea sosea pe Champs-Élysées întotdeauna singură, în trăsura ei, străduindu-se pe cât posibil să treacă neobservată, iarna înfășurată într-un șal mare de cașmir, vara îmbrăcată în niște rochii foarte simple; și deși în plimbarea ei favorită întâlnea mulți bărbați pe care îi cunoștea, atunci când, din întâmplare, le surâdea, surâsul îi era văzut numai de ei, și o ducesă ar fi putut surâde la fel.

Ea nu se plimba de la piațetă la intrarea pe Champs-Élysées, cum o făceau și o mai fac toate colegele ei. Cei doi cai ai ei o duceau repede în Bois de Boulogne. Acolo cobora din trăsură, se plimba pe jos o oră, urca din nou în cupeu și se întorcea acasă în trapul vioi al echipajului ei.

Toate aceste împrejurări al căror martor fusesem uneori, îmi treceau prin minte și regretam moartea acestei fete așa cum regreți distrugerea totală a unei frumoase opere de artă.

Or, era cu neputință să vezi o frumusețe mai încântătoare decât cea a Margueritei.

Înaltă și subțire până la exagerare, ea deținea în cel mai înalt grad arta de a face să dispară această scăpare a naturii, printr-o simplă aranjare a lucrurilor pe care le îmbrăca.

Șalul ei de cașmir, al cărui capăt atingea pământul, lăsa să se întrevadă, de o parte și de alta, volanele bogate ale unei rochii de mătase, iar manșonul stufos care îi ascundea mâinile, și pe care ea îl strângea la piept, era înconjurat de pliuri atât de abil aranjate, încât ochiul nu putea să aibă nimic de spus, oricât ar fi fost de exigent cu privire la conturul liniilor.

Capul, o minunăție, era obiectul unei cochetării deosebite. Era tare mic, iar mama ei, cum ar fi spus Musset, părea a-l fi făcut anume așa pentru a-l face cu grijă.

Într-un oval de o nespusă grație, puneți doi ochi negri deasupra cărora erau niște sprâncene cu un arc atât de pur că părea pictat, voalați acești ochi cu gene lungi care, atunci când se coborau, aruncau o umbră peste culoarea trandafirie a obrazilor; trasați un nas fin, drept, spiritual, cu nările ușor înfoiate de acea aspirație arzătoare spre viața senzuală; desenați o gură regulată, ale cărei buze grațios întredeschise dezvăluiau niște dinți albi ca laptele; colorați pielea cu puful catifelat al piersicilor neatins de nici o mână și veți avea tabloul complet al acestui cap încântător. Părul, negru ca pana corbului, ondulat sau nu, se despărțea pe frunte în două șuvițe late ce se pierdeau undeva înspre ceafă, lăsând să se vadă o părțică din urechile în care străluceau două diamante de patru până la cinci mii de franci fiecare.

Cum se face că o viață atât de tumultuoasă îi lăsa feței Margueritei expresia virginală, chiar copilăroasă, care o caracteriza, acesta e un fapt pe care suntem nevoiți să-l constatăm fără a-l înțelege.

Marguerite avea un minunat portret al ei, pe care i-l făcuse Vidal¹, singurul om al cărui penel putea să o înfățișeze fidel. După moartea ei am avut la dispoziție acest portret pentru câteva zile, și era de o asemănare atât de uimitoare, încât mi-a servit să dezvălui unele amănunte pentru care memoria mea nu ar fi fost de ajuns.

Dintre amănunțele redată în cuprinsul acestui capitol, unele nu mi-au parvenit decât mai târziu, dar le consemnez totuși acum, pentru a nu trebui să revin asupra lor atunci când voi începe să povestesc viața acestei femei.

Marguerite asista la toate premierele și își petrecea toate serile la spectacole sau la baluri. De fiecare dată când se juca o piesă nouă, puteai fi sigur că o s-o vezi acolo, împreună cu cele trei lucruri de care nu se despărțea niciodată și care se aflau întotdeauna pe marginea lojii ei de la parter: lornionul, o pungă cu bomboane și un buchet de camelii.

Timp de douăzeci și cinci de zile din lună, cameliile erau albe, și cinci zile erau roșii; nu s-a aflat niciodată motivul acestei variații de culori, pe care o semnalez fără a o putea explica, și pe care obișnuții teatrelor pe care le frecventa cel mai des, ca și prietenii săi, o remarcaseră la fel ca și mine.

Nimeni nu văzuse vreodată la Marguerite alte flori decât camelii. Așa că la madam Barjon, florăreasa ei, toți sfârșiseră prin a o porecli „Dama cu Camelii”, și această poreclă îi rămăsese.

Mai știam în afară de asta, ca toți cei care trăiesc într-o anumită lume la Paris, că Marguerite fusese amanta celor mai eleganți tineri, lucru pe care-l spunea sus și tare, și că ei înșiși se lăudau cu asta, ceea ce dovedea că amantii și amanta erau mulțumiți reciproc.

Totuși, cam de vreo trei ani încoace, în urma unei călătorii la Bagnères, se spunea despre ea că nu mai trăia decât cu un bătrân duce străin, peste măsură de bogat, și care încercase să o rupă cât

¹ Vincent Vidal (1811–1887), pictor francez, autorul multor portrete și peisaje, realizate în pastel.

mai mult cu puțință de viață pe care o dusese mai înainte, lucru pe care, de altfel, ea păruse că îl acceptase de bunăvoie.

Iată ce mi s-a povestit în această privință.

În primăvara anului 1842, Marguerite era atât de slăbită, încât doctorii îi prescriaseră să urmeze o cură de ape, așa că se duse la Bagnères.

Acolo, printre bolnavi, se afla și fiica acestui duce, care nu numai că suferea de aceeași boală, dar aducea și la chip cu Marguerite, așa încât puteai să le iei drept surori. Numai că tânăra ducesa se afla în ultimul grad de ftizie și, după numai câteva zile de la sosirea Margueritei, își dădea sfârșitul.

Într-o dimineață, ducele, rămas la Bagnères, așa cum rămâi când nu te înduri să părăsești locul în care ți-ai îngropat o parte a inimii, o zări pe Marguerite la colțul unei alei.

I se păru că vede trecând umbra copilei sale și, mergând spre ea, îi luă mâinile, o îmbrățișă plângând și, fără să o întrebe cine era, o imploră să-i permită să o revadă și să iubească în ea imaginea vie a fiicei lui moarte.

Marguerite, care se afla la Bagnères doar cu camerista ei, și neavând de altfel nici o teamă că s-ar putea compromite, îi acordă ducelui tot ceea ce acesta îi cerea.

Se aflau la Bagnères și oameni care o cunoșteau, și care veniră în mod oficial să-l prevină pe duce cu privire la adevărata condiție a domnișoarei Gautier. Pentru bătrân, a fost o adevărată lovitură, căci aici înceta asemănarea cu fiica sa, însă era prea târziu. Tânăra femeie îi devenise o necesitate sufletească, și singurul său pretext, singura sa scuză pentru a mai trăi.

Nu-i făcu nici un reproș, nici nu avea dreptul să-i facă, dar o întrebă dacă se simțea în stare să-și schimbe viața, oferindu-i în schimbul acestui sacrificiu toate compensațiile pe care ea și le-ar fi putut dori. Ea îi promise.

Trebuie să spunem că, la acea dată, Marguerite, entuziasă din fire, era bolnavă. Trecutul îi apărea ca una din principalele cauze ale bolii sale, și un fel de superstiție o făcea acum să speredă că Dumnezeu avea să-i cruțe frumusețea și sănătatea, în schimbul căinței și al îndreptării sale.

Și, într-adevăr, la sfârșitul verii, ca urmare a apelor, a plimbărilor, a oboselii naturale și a somnului, era aproape restabilită.

Ducele o însoți pe Marguerite la Paris unde, ca și la Bagnères, continuă să o viziteze.

Această legătură, căreia nu i se contesta nici adevărata origine, nici adevăratul motiv, provocă aici o adevărată senzație, căci ducele, cunoscut pentru marea sa avere, devenea acum cunoscut și pentru risipa sa.

Apropierea dintre bătrânul duce și tânăra femeie fu pusă pe seama libertinajului, des întâlnit la bătrânii bogați. Se presupuseră tot felul de lucruri, mai puțin adevărul.

Și totuși, sentimentele acestui tată față de Marguerite aveau o cauză atât de nevinovată, încât orice altă legătură cu ea, decât cele de suflet, i s-ar fi părut acestuia un incest, și niciodată nu-i adresase vreun cuvânt pe care fiica sa nu l-ar fi putut auzi.

Depart de noi gândul de a face din eroina noastră altceva decât era cu adevărat. Vom spune deci că atât timp cât rămăsese la Bagnères, promisiunea făcută ducelui nu fusese greu de ținut, și și-o ținuse; dar odată reîntoarsă la Paris, acestei fete, obișnuită cu viața de petreceri, cu balurile și chiar cu orgiile, i se păruse că singurătatea, tulburată doar de vizitele periodice ale ducelui, avea s-o facă să moară de plictiseală, iar suflul arzător al vieții ei de altădată îi încingea în același timp și mintea și sufletul.

Adăugați la aceasta că Marguerite se reîntorsese din această călătorie mai frumoasă ca oricând, că avea douăzeci de ani și că boala, adormită, dar nicidecum învinsă, continua să-i stârnească acele dorințe febrile care mai totdeauna sunt consecința unor afecțiuni pulmonare.

Ducele avu deci parte de o mare durere în ziua în care prietenii săi, mereu la pândă pentru a surprinde un scandal provocat de tânăra femeie cu care, după părerea lor, se compromitea, veniră să-i spună, făcându-i și dovada, că la ora când era sigură că n-o să-l mai vadă venind, primea vizite, care se prelungeau adesea până dimineața.

Luată la întrebări, Marguerite îi mărturisi totul ducelui, sfătuindu-l, fără nici un gând ascuns, să înceteze de a se mai ocupa

de ea, căci nu se simțea în stare să-și țină angajamentele luate și nu mai voia să se bucure de binefacerile unui om pe care îl înșela.

Ducele nu mai apărură timp de opt zile, asta fiind tot ce putu face, și-n a opta zi veni s-o implore pe Marguerite să-l primească iar, promițându-i că avea s-o accepta așa cum era, numai s-o poată vedea, și-i jură că nu-i va mai face nicicând vreun reproș, chiar de-ar fi să moară.

Așa se prezentau lucrurile după trei luni de la reîntoarcerea Margueritei, adică în noiembrie sau decembrie 1842.

III

ÎN ZIUA DE 16, LA ORA UNU, M-AM DUS pe rue d'Antin. Încă de la poartă se puteau auzi strigătele portăreilor.

Apartamentul era plin de oameni curioși.

Se aflau acolo toate celebritățile viciului elegant, examinate cu viclenie de câteva doamne din lumea înaltă, care se folosiseră încă o dată de pretextul vânzării, pentru a avea posibilitatea să le vadă mai de aproape pe acele femei cu care ele nu ar fi avut niciodată ocazia să se întâlnească, și pe ale căror plăceri ușoare le și invidiau poate.

Doamna ducesă de F... aproape că o atingea pe domnișoara A..., unul dintre cele mai triste exemplare ale curtezanelor noastre moderne; doamna marchiză de T... șovăia să cumpere o mobilă pe care o licita doamna D..., femeia adulteră cea mai elegantă și cea mai cunoscută a epocii noastre; ducele de Y..., despre care la Madrid se spunea că se ruinează la Paris, iar la Paris că se ruinează la Madrid, și care, de fapt, nu-și cheltuia nici măcar venitul, în timp ce discuta cu doamna M..., una dintre povestitoarele noastre cele mai spirituale, care binevoiește, din când în când, să scrie ceea ce spune și să semneze ceea ce scrie, schimba priviri tainice cu frumoasa doamna de N..., care se plimba pe Champs-Élysées îmbrăcată aproape întotdeauna în roz sau în bleu și a cărei trăsură este trasă de doi cai negri, pe care Tony

căruia îi împărtășesc bucuria acestei dorințe care m-a cuprins? Fără îndoială pentru că mi-am dat seama că mă iubești pentru mine și nu pentru tine, pe când ceilalți nu m-au iubit decât pentru ei.

Am fost deseori la țară, dar niciodată așa cum mi-aș fi dorit să merg. Mă bizui pe tine că voi avea parte de această fericire simplă, așa că nu fi rău și oferă-mi-o. Spune-ți așa: Ea nu va mai apuca să fie bătrână, și într-o zi mă voi căi că nu am făcut pentru ea primul lucru pe care mi l-a cerut, și care era atât de ușor de îndeplinit.

Ce poți să răspunzi la asemenea cuvinte, mai ales când îți amintești de prima ta noapte de dragoste, și în așteptarea celei de a doua?

O oră mai târziu, o țineam pe Marguerite în brațe, și chiar dacă mi-ar fi cerut să comit o crimă, i-aș fi dat ascultare.

La ora șase dimineața am plecat de la ea, dar nu înainte de a-i spune:

— Pe diseară?

Ea m-a îmbrățișat mai cu putere, dar nu mi-a răspuns.

În cursul zilei am primit o scrisoare, care cuprindea următoarele cuvinte:

„Copilul meu drag, nu mă simt prea bine și doctorul mi-a cerut să mă odihnesc. Mă voi culca devreme diseară și nu te voi putea vedea. Dar, ca să te despăgubesc, o să te aștept mâine la amiază. Te iubesc.”

Primul meu gând a fost: Mă înșală!

O sudoare rece mi-a acoperit fruntea, căci o iubeam prea mult pe această femeie pentru ca o asemenea bănuială să nu mă tulbure.

Și totuși, cu Marguerite trebuia să mă aștept aproape în fiecare zi la așa ceva, lucru care mi se întâmplase uneori și cu celelalte iubite, fără ca să-mi pese prea mult de asta. De unde provenea oare puterea pe care această femeie o exercita asupra cursului vieții mele?

M-am gândit atunci, întrucât tot aveam cheia de la locuința ei, să mă duc s-o văd ca de obicei. Astfel puteam să aflu de

îndată care e adevărul, iar dacă aveam să gădesc la ea un bărbat, să-l pălmuiesc.

Între timp, m-am dus prin Champs-Élysées. Am rămas acolo patru ore, dar ea n-a apărut. Seara, am intrat în toate teatrele unde obișnuia să meargă. Nu se afla în nici unul dintre ele.

La orele unsprezece, m-am dus pe rue d'Antin.

Ferestrele Margueritei nu erau luminate. Am sunat totuși.

Portarul m-a întrebat unde merg.

— La domnișoara Gautier, i-am zis eu.

— Încă nu s-a întors.

— O să urc și-o s-o aștept.

— Nu e nimeni la ea.

Desigur, era un consemn pe care-l puteam încălca, de vreme ce aveam cheia, dar temându-mă de un scandal ridicol, am plecat.

Numai că nu m-am întors acasă, nu puteam părăsi acea stradă, și nu pierdeam din ochi casa Margueritei. Mi se părea că mai aveam încă ceva de aflat, sau cel puțin că bănuielile mi se vor confirma.

Spre miezul nopții, un cupeu, pe care îl cunoșteam prea bine, s-a oprit la numărul 9.

Contele de G... a coborât din el și, după ce a dat drumul trăsurii, a intrat în casă.

O clipă am sperat că o să i se spună și lui așa cum mi se spusese și mie, că Marguerite nu e acasă, și că o să-l văd ieșind; dar la orele patru dimineața eu încă mai așteptam.

În ultimele trei săptămâni am suferit mult, dar cred că asta n-a fost nimic, în comparație cu ceea ce am suferit în noaptea aceea.

XIV

ÎNTORS ACASĂ, AM ÎNCEPUT SĂ plâng ca un copil. Nu există bărbat care să nu fi fost înșelat cel puțin o dată și care să nu știe cât poți suferi.

Mi-am spus, sub povara hotărârilor luate în timpul febrei, și pe care crezi întotdeauna că ai tăria să ți le ții, că trebuia să o rup imediat cu această dragoste și am așteptat nerăbdător să se facă ziuă, pentru a mă putea duce să-mi rețin un loc la diligență, ca să mă reîntorc lângă tatăl și sora mea, o îndoită dragoste de care eram sigur și care nu avea să mă dezamăgească niciodată.

Nu voiam totuși să plec fără ca Marguerite să știe bine din ce pricină plecam. Numai un bărbat care nu mai ține deloc la iubita lui o părăsește fără să-i scrie.

Am făcut și am refăcut în minte vreo douăzeci de scrisori.

Avusesem de-a face cu o femeie ca toate femeile întreținute, o poetizasem mult prea mult, iar ea mă tratase ca pe un elev de școală, folosindu-se, pentru a mă înșela, de un șiretlic de o simplitate insultătoare, asta era clar. Amorul meu propriu avu atunci câștig de cauză. Trebuia să o părăsesc pe această femeie, fără să-i dau satisfacția de a ști cât de mult mă făcea să sufăr faptul de a o rupe cu ea, și iată ce i-am scris, cu scrisul meu cel mai elegant cu puțință și cu lacrimi de furie și de durere în ochi:

„Draga mea Marguerite,

Sper că indispoziția ta de ieri n-a fost ceva grav. Am trecut pe la orele unsprezece seara să aflu vești despre starea ta și mi s-a spus că încă nu te-ai întors. Domnul de G... a fost mai norocos decât mine, căci el s-a prezentat câteva minute mai târziu, și la orele patru dimineața încă se mai afla la tine.

Iartă-mă pentru cele câteva ore plictisitoare pe care ai fost nevoită să le petreci cu mine și te asigur că nu voi uita niciodată clipele fericite pe care ți le datorez.

Aș fi trecut astăzi să aflu vești despre tine, dar intenționez să mă întorc lângă tatăl meu.

Adio, draga mea Marguerite; nu sunt nici destul de bogat ca să te iubesc așa cum aș vrea eu, nici destul de sărac ca să te iubesc așa cum ai vrea tu. Să uităm, deci, tu, un nume care trebuie că ți-e aproape indiferent, eu, o fericire care îmi devine imposibilă.

Îți restitui cheia de care nu m-am servit niciodată, și care va putea să-ți fie de folos, dacă ești deseori bolnavă așa cum ai fost ieri.”

După cum vezi, nu mă putusem stăpâni să nu închei această scrisoare fără o ironie impertinentă, ceea ce dovedea cât de îndrăgostit mai eram încă.

Am citit și răscitit de vreo zece ori această scrisoare, iar gândul că ea avea s-o facă să sufere pe Marguerite m-a mai liniștit un pic. Încercasem să mă încurajez în privința sentimentelor pe care ea le nutrea pentru mine, și atunci când, pe la vreo opt, servitorul meu și-a făcut apariția, i-am dat-o s-o ducă imediat.

— E cazul să aștept un răspuns? mă întrebă Joseph (servitorul meu se numea Joseph, ca toți servitorii).

— Dacă vei fi întrebat dacă aștepți un răspuns, să spui că tu nu știi și să aștepți.

Mă agățam de speranța că ea avea să-mi răspundă.

Biete și slabe ființe ce suntem!

Tot timpul cât servitorul meu a fost plecat, am fost extrem de agitat. Când — aducându-mi aminte de felul cum mi se dăruise Marguerite — mă întrebam cu ce drept îi scriam o scrisoare impertinentă, la care ea putea să-mi răspundă că nu domnul de G... mă înșela, ci că eu îl înșelam pe domnul de G..., raționament care le îngăduie atâtor femei să aibă mai mulți amanți. Când — amintindu-mi de jurămintele ei — încercam să mă conving că scrisoarea mea era încă prea blândă și că nu se găseau în ea cuvinte destul de tari pentru a înfieră o femeie care își bătea joc de o iubire atât de sinceră ca a mea. Apoi, îmi spuneam că aș fi făcut mult mai bine să nu-i fi scris deloc, să mă fi dus la ea în cursul zilei și, astfel, să mă pot bucura de lacrimile pe care aș fi făcut-o să le verse.

În sfârșit, mă întrebam ce avea să-mi răspundă, fiind dispus încă de pe acum să cred în scuzele pe care mi le va servi.

Joseph se întoarse acasă.

— Ei bine? îl întrebai eu.

— Domnule, îmi răspunse el, doamna era culcată și încă mai dormea, dar de îndată ce va suna, i se va da scrisoarea, iar dacă va fi vreun răspuns, vă va fi adus.

Ea dormea!

De douăzeci de ori am fost pe punctul de a-l trimite pe Joseph să ia înapoi scrisoarea, dar de fiecare dată îmi spuneam:

„Poate că i s-a dat deja scrisoarea, și atunci aș lăsa impresia că-mi pare rău.”

Cu cât se apropia ora la care era de așteptat ca ea să-mi răspundă, cu atât regretam mai mult că o scrisesem.

S-a făcut zece, unsprezece, douăsprezece.

La amiază eram gata să mă duc la întâlnire, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. În fine, nu mai știam ce să născocesc pentru a ieși din cercul de fier care mă strângea.

Mi-am închipuit atunci, cu acea superstiție a omului care așteaptă ceva, că dacă voi ieși puțin din casă, la întoarcere voi găsi un răspuns. Răspunsurile așteptate cu nerăbdare sosesc întotdeauna atunci când nu ești acasă.

Am ieșit sub pretextul că mă duc să prânzesc.

În loc să mănânc la cafeneaua Foy, din colțul bulevardului, așa cum făceam de obicei, am preferat să mă duc să prânzesc la Palais Royal și să trec pe rue d'Antin. De fiecare dată când zăream de departe o femeie, mi se părea c-o văd pe Nanine aducându-mi un răspuns. Am trecut prin rue d'Antin fără a fi întâlnit vreun comisionar. Am ajuns la Palais Royal, am intrat la Véry. Chelnerul mi-a pus masa sau mai bine zis mi-a servit ce a vrut el, pentru că n-am mâncat deloc.

Fără să vreau, ochii mi se fixau mereu asupra pendulei.

M-am întors acasă, convins că aveam să găsesc o scrisoare de la Marguerite.

Portarul nu primise nimic. Îmi mai puneam o speranță în servitorul meu. Acesta nu văzuse pe nimeni de la plecarea mea.

Dacă Marguerite ar fi avut de gând să-mi răspundă, mi-ar fi răspuns de mult.

Atunci am început să regret termenii în care-i scrisesem; ar fi trebuit să tac cu desăvârșire, ceea ce ar fi făcut-o, desigur, să facă

ceva pentru a-și alunga neliniștea; căci, văzând că nu vin la întâlnirea fixată în ajun, ea mi-ar fi cerut să-i lămuresc motivul acestei absențe, și numai atunci ar fi trebuit să i-l spun. Procedând astfel, ea nu ar fi putut face altceva decât să se dezvinovățească, iar ceea ce doream eu, era tocmai ca ea să se dezvinovățească. Simțeam încă de pe acum că orice motive ar fi invocat, le-aș fi dat crezare, și că aș fi preferat orice decât să n-o mai văd.

Așa am ajuns să cred că avea să vină chiar ea la mine, dar orele treceau și ea tot nu venea.

Hotărât lucru, Marguerite era altfel decât toate celelalte femei, căci puține ar fi fost cele care, primind o scrisoare precum cea pe care i-o scrisesem, să nu răspundă ceva.

La ora cinci am dat fuga s-ajung în Champs-Élysées.

„Dacă o întâlnesc, mă gândeam eu, o să-mi iau un aer indiferent și ea o să fie convinsă că nici nu mă mai gândesc la ea.”

La colțul dinspre rue Royale, am văzut-o trecând în trăsura ei; întâlnirea a fost atât de neașteptată, încât am pălit. Nu știu dacă ea îmi văzuse emoția; eu eram atât de tulburat încât nu-i văzusem decât trăsura.

Nu mi-am mai continuat plimbarea pe Champs-Élysées. Am privit afișele teatrelor, căci mai aveam încă o șansă s-o văd.

La Palais Royal avea loc o premieră. Nu se putea ca Marguerite să nu asiste la ea.

La orele șapte mă aflam la teatru.

Toate lojile se umplură, dar Marguerite tot nu se arătă.

Am plecat atunci de la Palais Royal și am intrat prin toate teatrele la care se ducea cel mai des, la Vaudeville, la Varietés, la Opera Comică.

Nu era nicăieri.

Fie scrisoarea mea îi pricinuisese o suferință mult prea mare ca să-i mai pese de spectacol, fie se temea să dea ochii cu mine, și ținea să evite o explicație.

Astea erau gândurile pe care mi le vântura vanitatea mea, pe bulevard, în momentul în care îl întâlneam pe Gaston, care mă întrebă de unde veneam.

— De la Palais Royal.

— Și eu de la Operă, îmi spusese el; credeam c-o să te văd și pe tine acolo.

— De ce?

— Deoarece era și Marguerite acolo.

— Aha! era și ea?

— Da.

— Singură?

— Nu, cu una dintre prietenele ei.

— Numai cu ea?

— Conte de G... a venit și el pentru un moment în loja ei; dar ea a plecat cu ducele. Credeam c-o să te văd și pe tine apărând dintr-o clipă într-alta. Lângă mine era un fotoliu care a rămas neocupat toată seara, așa că eram convins că-l reținuseși tu.

— Dar de ce ar trebui să merg și eu acolo unde se duce Marguerite?

— La naiba, pentru că ești amantul ei.

— Cine ți-a spus una ca asta?

— Prudence, pe care am întâlnit-o ieri. Te felicit, dragul meu, e o amantă frumoasă pe care nu o are oricine pofteste. Păstrează-o, te onorează.

Această simplă reflecție a lui Gaston îmi arată cât de ridicole erau susceptibilitățile mele.

Dacă l-aș fi întâlnit în ajun și dacă mi-ar fi vorbit altfel, cu siguranță că nu aș mai fi scris prosteașca scrisoare din dimineața aceea.

Eram cât pe aci să mă duc la Prudence și s-o trimit să-i spună Margueritei că voiam să-i vorbesc; dar mi-era teamă că, pentru a se răzbuna, ar putea să-mi răspundă că nu mă putea primi, așa că m-am întors acasă, după ce trecusem mai întâi pe rue d'Antin.

Mi-am întrebă din nou portarul dacă nu era vreo scrisoare pentru mine.

Nimic!

Ea o fi vrut să vadă dacă nu voi face vreun nou demers și dacă nu cumva voi retracta cele spuse în scrisoare, mi-am spus eu în timp ce mă culcam, dar văzând că nu-i scriu, o să-mi scrie ea mâine.

În seara aceea m-am căit pentru ceea ce am făcut. Eram singur, la mine acasă, nu puteam să dorm, eram devorat de neliniște și de gelozie, pe când, dacă aș fi lăsat lucrurile să-și urmeze cursul, acum ar fi trebuit să mă aflu lângă Marguerite, ascultându-o cum îmi spune cuvintele acelea încântătoare pe care nu le auzisem decât de două ori și care, în singurătatea mea de acum, parcă îmi ardeau urechile.

Îngrozitor în situația mea era faptul că rațiunea nu-mi dădea dreptate; într-adevăr, totul îmi spunea că Marguerite mă iubește. Mai întâi, proiectul acela de a petrece o vară numai cu mine, la țară, apoi, certitudinea că nimic nu o silea să fie amanta mea, de vreme ce averea mea era neîndestulătoare pentru satisfacerea nevoilor și chiar a capriciilor ei. Nu era deci la ea decât speranța de a găsi la mine o afecțiune sinceră, care să-i aducă acea odihnă atât de râvnită după amorurile mercantile în mijlocul cărora trăia; iar eu, încă de a doua zi, îi năruiam această speranță și-i răsplăteam cu o ironie impertinentă dragostea pe care mi-o dăruise timp de două nopți. Ceea ce făceam eu era, deci, mai mult decât ridicol, era nedelicat. O plătisem eu oare pe această femeie, ca să am dreptul să-i judec viața, și nu lăsam eu oare impresia, bătând în retragere chiar de a doua zi, că sunt un fel de parazit al dragostei, care se teme ca nu cumva să i se prezinte nota de plată? Cum adică! De-abia dacă erau treizeci și șase de ore de când o cunoșteam pe Marguerite, douăzeci și patru de ore de când eram amantul ei, iar eu o și făceam pe susceptibilul; și-n loc să mă socot fericit că ea mi se dăruia și mie, eu voiam s-o am numai pentru mine, și s-o silesc să rupă dintr-odată legăturile cu trecutul, care însemnau pentru ea garanția viitorului ei. Ce aveam eu să-i reproșez? Nimic. Îmi scrisese că era bolnavă, când ar fi putut să-mi spună verde în față, cu acea hidoasă sinceritate a anumitor femei, că urma să primească un amant; și, în loc să cred în scrisoarea ei, în loc să mă plimb pe toate străzile din Paris, în afară de rue d'Antin; în loc să-mi petrec seara cu prietenii mei și să mă prezint a doua zi la ora indicată, eu făceam pe Othello, o spionam și credeam că o pedepsesc dacă n-o s-o mai văd. Pe când pe ea, dimpotrivă, pe ea ar fi trebuit să o încânte această

CUPRINS

<i>Prefață</i>	5
<i>Tabel cronologic</i>	12
DAMA CU CAMELII.....	15